

BALKANLARI PARÇALAMA ÇABALARI

Emin Emin

Referans için: Emin, Emin. “Balkanları Parçalama Çabaları”. İNSAMER 21.06.2021.

Analiz

Uluslararası ilişkiler literatüründe parçalanma anlamına gelen “Balkanlaşma” (*Balkanization*) kavramının doğduğu Balkanlar coğrafyasında sınırların yeniden değişmesi gündemde. Özellikle son iki aydır yayınlanan imzasız belgelerin (*non-paper*) bazılarında bölgedeki sorunların ana kaynağının mevcut sınırlar olduğu ve sınırların yeniden çizilmesi durumunda bölge ülkelerinin “muasır medeniyetler” seviyesine çıkacağı iddia ediliyor! Söz konusu belgelerin yayınlanması sonrasında ABD Başkanı Joe Biden’ın Batı Balkanlarda istikrarı tehdit eden kişilerle bölgedeki belirli sorunların “çözümünü” sağlayan anlaşmalara (Dayton Anlaşması,¹ Prespa Anlaşması,² Ohri Çerçeve Anlaşması³ ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1244⁴ sayılı kararı) karşı çalışanların mal varlıklarını dondurmak ve ABD’ye girişlerini yasaklamak için hazırlanan bir kararnameyi⁵ imzalaması, yayınlanan imzasız belgelerin ciddiyetini ortaya koydu.

İlk yayınlanan belgenin Hırvatistan tarafından Mart 2021’de hazırlandığı ve Bulgaristan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan, Macaristan ve Slovenya’nın da bu belgeyi desteklediği iddia edildi.⁶ Söz konusu belgede Dayton Anlaşması sebebiyle Bosna-Hersek’te ortaya çıkan sorunlara yer verilmekte ve seçim kanununda Hırvatların meşru bir temsilcisinin seçilmesini sağlayacak değişiklik yapılması talebi yer almakta. Söz konusu kanun değişikliği, Bosna-Hersek’te üçüncü Hırvat entitesinin kurulması için ilk adım olarak yorumlanmakta.

Yayınlanan bu belgenin asıl amacını, ülkedeki en büyük nüfusa sahip olan Boşnakların yönetimde daha güçlü bir pozisyon elde etmesi gerektiğine dair uzun yıllardır devam eden Dayton Anlaşması’yla ilgili tartışmaları Hırvatların kendi lehlerine çevirme çabası olarak yorumlamak mümkün. Aksi takdirde hâlihazırda Bosna-Hersek’te Dayton Anlaşması

gereği haddinden fazla güce sahip olan Hırvatlar, yapılacak herhangi bir güncelleme sonucunda bundan taviz vermeleri gerektiğinin farkında.

İkinci imzasız belgenin ise 1 Haziran 2021 tarihinde Avrupa Birliği (AB) dönem başkanlığını yürütmeye başlayan Slovenya Başbakanı Janez Janša tarafından hazırlandığı iddia edildi. “Batı Balkanlar-Daha İleriye”⁷ başlıklı belgede Sırp, Arnavutlar ve Hırvatların çözülmemiş ulusal meselelerinin aslında çözülmemiş olan sınır problemlerinden kaynaklandığı ve çözümün siyasi sınırların etnik sınırlarla değiştirilmesinden geçtiği ima edilmekte. Bu bağlamda çözüm olarak sunulan öneriler de şöyle sıralanmakta:

- Kosova ve Arnavutluk’un birleşmesi ve Kosova’nın kuzeyinde Sırp’ların yoğun yaşadığı bölgeye Güney Tirol örneğine benzer özel bir statü verilmesi.
- Bosna-Hersek içerisinde yer alan Sırp Cumhuriyeti topraklarının büyük bölümünün Sırbistan’la birleşmesi. Bu adımla Sırp ulusal sorununun önemli ölçüde çözülebileceği ve bu durumda Sırbistan’ın Kosova’nın Arnavutluk’a katılması konusunda anlaşmaya hazır olacağı iddia edilmekte.
- Hırvatistan ulusal sorununun ancak aşağıdaki koşullar gerçekleştiğinde çözülebileceği belirtilmekte:
 - Bosna-Hersek’teki ağırlıklı Hırvat kantonların Hırvatistan’a katılması
 - Bosna-Hersek’in Hırvat kesimine özel bir statü verilmesi (Güney Tirol örneği)
- Söz konusu adımlar atıldıktan sonra Boşnakların bağımsız işleyen bir devlete sahip olacağı, böylelikle de tüm sorumluluğu üstlenip AB ile AB üyesi olmayan (Türkiye) arasında seçim yapmak için bir referandum düzenleyebilecekleri ifade edilmekte.

- AB’nin bölgedeki aktörlerle iş birliği içinde, bölgenin istikrarı, daha iyi bir altyapı ve enerji bağlantısı ve çevresel rehabilitasyonu için kapsamlı bir ekonomik program başlatması.
- Bölgede gerekli tüm ikili kararların kabulü ve onaylanmasının ardından, AB ve NATO üyeliğine yönelik katılım müzakerelerinin hızlandırılması.

Yayınlanan belgenin içeriğinde her ne kadar Karadağ ve Kuzey Makedonya’nın sınırları hakkında bir öneri yer almasa da paylaşılan haritalarda iki ülkenin sınırlarının da etnisiteye dayalı değiştirildiği görülmekte.

Söz konusu sınır değişiklikleri gerçekleştiği takdirde en fazla kaybı, ülkenin nüfusunun yarısından fazlasına sahip olmalarına rağmen toprakların %35’i civarında yoğunlaşan Boşnaklar ve ülke topraklarının önemli bir kısmında Arnavutların yaşadığı Kuzey Makedonya’nın yaşayacağı ise muhakkak.

Bosna-Hersek’teki Hırvatlar bugünkünden daha fazla herhangi bir hak verilmesi ise, orta ve uzun vadede Hırvatların da -Sırlara benzer şekilde- Bosna-Hersek’ten ayrılma taleplerine dönüşecektir.

Tüm Balkan ülkelerinin sınırlarının değiştirilmesini öngören bu belgenin bir çözüm önerisinden ziyade bir savaş reçetesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü 1990’lı yılların başında siyasi sınırların etnik sınırlara göre değiştirilmesi talebi, yüz binden fazla sivilin ölümüyle sonuçlanan savaşlara neden olmuştu. Kısacası bölgede sınırların etnisiteye göre değiştirilmesi sadece Balkanların değil bütün kıtanın karışmasına neden olabilir.

Diğer taraftan bu belgelerde neredeyse tüm milletlerin birleşip daha büyük ülkeler kurması önerilirken, mesela Sancak bölgesinde yoğun bir şekilde yaşayan Boşnakların Bosna-Hersek ile birleşmesine yer verilmemesi, bu belgeleri hazırlayanların İslam karşıtları ve bölgede

Müslümanların güçlü olmasını istemeyenler olduğunu da kanıtlamaktadır.

Buna ilaveten, özellikle AB dışı aktörler söz konusu olduğunda Balkanlarda aleni bir şekilde AB'ye karşı faaliyet yürüten Rusya ve Çin yerine, bölge ülkelerinin AB üyelik süreçlerini destekleyen Türkiye'nin bölge istikrarını tehdit eden ve AB ile arasında seçim yapılması gereken bir ülke konumunda sunulması, oluşturulmaya çalışılan Türk ve İslam düşmanlığının da kanıtıdır.

Yayınlanan son iki belge ise, Kosova ve Sırbistan arasında devam eden anlaşmazlık ve diyalog sürecine yönelik politik öneriler içermekte. Bu konuda yayınlanan ilk belge, Jansa'ninkine benzer şekilde Kosova'nın kuzeyinde, Sırbaların yoğun yaşadığı bölgede Güney Tirol örneğinde olduğu gibi özel bir yapı oluşturulmasını, Sırp Ortodoks Kilisesi'ne de özel bir statü verilmesini; buna karşılık Sırbistan ve Kosova'nın karşılıklı olarak birbirlerini tanımalarını ve Sırbistan'ın Kosova'nın uluslararası örgütlere üyeliğini engellememesini önermekte.⁸ Sırpça hazırlanan ikinci belgede ise Kosova'nın -99 yılı garanti altına alınacak şekilde- Sırbistan'a ait özerk bir bölge olması, 873.000 civarında Kosovalı Arnavut'a Sırbistan vatandaşlığı verilmesi, 2022 Nisan ayında Kosova ve Sırbistan'da her düzeyde ortak seçimlerin yapılması ve Kosova'nın seçilmiş valisinin aynı zamanda Sırbistan Ulusal Meclisi Başkan Yardımcısı olması önerilmekte.⁹

Özelde Kosova'nın kaderini değiştirmeye yönelik hazırlanan her iki belge de Kosova'nın mevcut haklarından feragat etmesi anlamına gelmekte. Böyle bir durumda -her ne kadar Güney Tirol örneği verilmiş olsa da- Kosova'da kurulacak olan Sırp özel bölgesinin Güney Tirol'den ziyade Bosna-Hersek'teki Sırp Cumhuriyeti gibi hareket ederek ülke siyasetini olumsuz etkileyeceğine şüphe yok. Kaldı ki Kosova'nın çok ağır bedeller ödeyerek kavuştuğu bağımsızlıktan vazgeçip Sırbistan içerisinde bir özerk bölge olmayı kabul etmesi söz konusu bile değil.

Sadece son iki aydır yayınlanan belgeler değil, aynı zamanda daha önce Karadağ ve Kosova arasında yapılan sınır belirleme anlaşması, bir yıl önce dönemin Kosova Cumhurbaşkanı Hashim Thaçi ve Sırp mevkidaşı Aleksandar Vucic arasında varıldığı iddia edilen ve Kosova ile Sırbistan arasındaki sınırların değiştirilmesini öngören anlaşma gibi konular, Balkanlar gündemini oldukça meşgul etmekte. Hasılı sınır değişikliklerinin bu denli yoğun bir şekilde gündeme gelmesi, orta vadede bölge halklarının bu tarz bir değişikliğe hazır edilmesini mi amaçlamakta sorusunu akıllara getirmekte. Akla gelen bir diğer soru ise, genişleme sürecinde sorunlar yaşayan AB, Balkanları Avrupalılaştırmak yerine "Balkanlaştırıyor" mu?

Sonnotlar

- ¹ Dayton Anlaşması: 1995 yılında Bosna-Hersek'teki savaşı sonlandırılmasını sağlayan anlaşma.
- ² Prespa Anlaşması: 2018 yılında Makedonya ve Yunanistan arasında, Makedonya'nın isminin Kuzey Makedonya olarak değiştirilmesini ve ülkenin NATO üyesi olmasını sağlayan anlaşma.
- ³ Ohri Çerçeve Anlaşması: 2001 yılında Makedonya'daki iç çatışmaların sonlandırılması ve ülkede yaşayan başta Arnavutlar olmak üzere tüm azınlıkların haklarını güvence altına alan anlaşma.
- ⁴ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1244 sayılı kararı: Kosova'nın kendisini yönetebilmesi için gereken altyapıyı oluşturmak üzere Birleşmiş Milletler idaresi altında geçici bir yönetimin (UNMIK) kurulması kararıdır.
- ⁵ Executive Order on Blocking Property And Suspending Entry Into The United States Of Certain Persons Contributing To The Destabilizing Situation In The Western Balkans, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2021/06/08/executive-order-on-blocking-property-and-suspending-entry-into-the-united-states-of-certain-persons-contributing-to-the-destabilizing-situation-in-the-western-balkans/>
- ⁶ Janša in Plenković skupaj proti Sarajevu, <https://necenzurirano.si/clanek/aktualno/jansa-in-plenkovic-skupaj-proti-sarajevu-865547>
- ⁷ Objavljamo dokument o razdelitvi BiH, ki ga išče ves Balkan, <https://necenzurirano.si/clanek/aktualno/objavljamo-slovenski-dokument-o-razdelitvi-bih-ki-ga-isce-ves-balkan-865692>
- ⁸ Ekskluzive, Kosova dhe Serbia do t'ia njohin integritetin territorial dhe sovranitetin njëra-tjetrës, <https://www.koha.net/arberi/268451/ekskluzive-kosova-dhe-serbia-do-tia-njohin-integritetin-territorial-dhe-sovranitetin-njera-tjetres/>
- ⁹ Нов „нон-пејпер“:Косово останува во Србија уште 99 години, ќе добие специјален статус, <https://lokalno.mk/nov-non-pejper-kosovo-ostanuva-vo-srbija-ushte-99-godini-ke-dobie-spetsijalen-status/>